

Dr Ingrid Paško

Dr Irmina Ziolo

Children's Getting to Know Nature by Means of Didactic Plays

From a psychological point of view, for a development of a child, the surrounding in which a child exists and acts is not insignificant. Therefore, natural environment, characterised by beauty, harmony and truth deeply influences the consciousness of a child and changes his psyche.

Nature, as a subject of upbringing activity, is a universal source of the development of a child's personality. With regard to its factual and methodological aspect, it allows a child for getting new experiences, improving his knowledge about the surrounding world and about himself, facilitates his mental and emotional development, satisfies his biological needs and develops interests.

Getting to know nature by a child, creates in his mind, an imagination of a real picture of surrounding reality, facilitates understanding its complexity and diversity, and, at the same time its unity and co-existence with a human being.

Educational presence among nature allows a child to understand the reason-and-effect, spatial, temporal and functional relations, present in the world which surrounds a child shaping its thinking and acting. These aim can be achieved with the assistance of acting methods consisting in stimulating various activity of children; these are methods which require immediate contact with surrounding natural reality and methods which organise children's practical activity. Games and didactic games, treated in such a way, by creating problem situations, allow children to perceive properly the content that they are getting to know, triggering their activity and giving the possibility to have various experiences in the contacts with surrounding nature¹.

The task of a teacher in a nursery school is to organise such didactic and upbringing situation which would allow for getting to know, discovering, experiencing, evaluating, and

¹ Paško I. Rola metod aktywizujących w badaniu środowiska przyrodniczego przez uczniów w młodszym wieku szkolnym w: Interdyscyplinarne nauczanie przedmiotów przyrodniczych, WN Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2002, s.106.

rationalizing nature by means of active and direct contact with it, first of all, in a form of a play.

A play, at various stages of human life, takes various forms, keeps changing and evolving.

In the childhood period, it is the main type of a child's activity with respect to getting to know nature (contacts with nature).

Games, as J. J. Rousseau puts it, should be getting to know the nature of the environment and toys – what one encounters in nature – twigs, stones, flowers². A child, in a game imitates adult actions that were observed in his closest surrounding.

The game is played for pleasure and is accompanied with a feeling of anxiety, joy and awareness of a difference from an ordinary life³. The game's main task is to change the surrounding reality and to learn in order to assist the development of a child.

A game teaches to give, take, share and subject one's own personality to a group⁴. A game is one of the factors of moral education. This is a special type of child's activity, revealing his attitude to the surrounding social reality and having its own specific content and structure – a special object and motifs as well as a specific system of activity. It was already S. Szuman that emphasised a social character of an comprehensive development of a child, claiming that thanks to the characteristic and specific form of activity inherent in a game, a child learns and obtains some experience⁵. Thanks to playing a game, a child may, by repeating and reconstructing his experiences in the real world, experience them again and work them out in order to suit them into the structures symbolic for his internal psychic activity⁶.

In the nursery school pedagogy, the games were divided according to the directions of child's activity – into spontaneous – undertaken by children in a spontaneous way and those which are organised, worked out, planned and supervised by adults. Spontaneous games comprise mobility, thematic, construction and exploration games. The games organised by adults are mobility and exercises, staging, construction works according to some pattern, and didactic games.

² Bobrowska-Nowak W. Historia wychowania przedszkolnego. WSiP, Warszawa 1978.

³ Huizinga J. Homo ludens, zabawa jako źródło kultury. Wyd. Czytelnik, Warszawa 1985, s. 41.

⁴ Hurlock E. Rozwój dziecka. PWN, Warszawa, 1985, s. 320.

⁵ Szuman S. Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży. Encyklopedia Wychowawcza. Nasza Księgarnia, Warszawa, 1946, s. 120.

⁶ Tyszkowa M. Zabawa dziecka i symbolizacja, poznanie, autokomunikacja. Kwartalnik Pedagogiczny nr 3/4, 1988.

According to W. Dyner, in a thematic game, children, in a primitive way, reconstruct the reality of the surrounding world, and, in particular, the activity of adults, their life and social relationships. The subject for playing is provided by the experiences and information collected in various situations and the emotions that accompany them. The requisites and tools necessary for a thematic play are miniature images of the objects used in the adult world⁷.

Didactic games are widely applied in nursery-school pedagogy, the aim of which is the development of cognitive abilities⁸. Didactic games improve various abilities, improving one's knowledge teach concentration, practice memory and observation. With the aid of guessing games, puzzles, board games and ability ones, a child establishes some order in his knowledge and develops the skills acquired during other games.

Properly selected didactic games and plays perform the function of a factor stimulating children's activity. Asking questions stimulates them to produce an answer with a related topic and orders make them perform a given action. Thus the games stimulate children to think and act logically, give them possibility to develop their own interests and abilities and teach them to cope in difficult situations.

Educational values of didactic games depend on adapting each of them to child's performance abilities. A game must not be too easy, because it will not teach a child anything and will bore a child or too difficult because it will discourage him. In such a case, a solution is to have games that are invented by the children, giving them possibilities of creation their own plays and rules. Child's creation of numerous variations of a game is a magnificent training of thinking.

Didactic games introduce positive educational values into a child's system of thinking. They allow him to understand some natural, social and moral phenomena.

While playing a game, a child, plays, rests actively, learns, gets educated and activated. In short, he satisfies his natural, individual needs, cognitive interest, develop his curiosity of nature and ecological awareness⁹.

⁷ Dyner J.W. Zabawy tematyczne dzieci w domu i w przedszkolu. Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1983, s. 172.

⁸ Topińska Z. Kierowanie zabawą dziecka w przedszkolu a warunki jego aktywności. PZWSz, Warszawa, 1961.

⁹ Paśko I. Kształtowanie postaw proekologicznych uczniów klas I-III szkół podstawowych. WN AP Kraków, 2001.

A significance form of activating thinking is a didactic game with special consideration of guessing games. Solving them is a play which, when systematically carried out, develops and broaden the mind of a child.

A didactic game is conducted according to a specified pattern, worked out by adults and generally leads to finding a solution of an assumed didactic task in order to develop cognitive abilities of a child. A didactic game is a higher form of a game, as it is related to defined cognitive content defined by the program of kindergarten education. Educational game develops the following cognitive functions: sensual input reception and interpretation, creating cognitive units in a form of patterns, images in the mind, symbols and terms, logical operations – reasoning (ability to explain) – self-control and self-evaluation of a child.

The process of didactic games with the nursery-school children is accompanied by their social development. An important role here is played by an aspect of their team work, co-operation and competition. An educational character of didactic games facilitates shaping pro-society and pro-nature attitudes among children and stimulates them for proper behaviour and acting in defined didactic and real situations according to respected social norms.

Children's nature games with a didactic character facilitate also ridding from tensions and fears, which might accompany children in educational and didactic contacts, which, as a result, prevents them from having and developing difficulties in getting to know the world of nature¹⁰.

In general terms, didactic games and plays may be divided with respect to the object of cognition – these are the games with ready-made aids, games of the “magic sack” type, puzzles produced on the market, word games: guessing games, rhymes and others which, on account of their didactic aim may serve any game or play. Z. Bogdanowicz differentiates between four groups of games: allowing to determine the features of objects and their location, revising terms and number relationships, revising knowledge and correcting speech¹¹.

The games which facilitate acquiring observations and information about nature comprise: a) games assisting cognitive orientation in the nearest surrounding of life and human work – the help to recognise and name objects, actions, professions, devices, and to create proper

¹⁰ Paško I. Ziolo I. Rola gier i zabaw dydaktycznych w stymulowaniu procesu poznawania świata społeczno-przyrodniczego przez uczniów klas początkowych (w opinii nauczycieli) w: *Funkcje zabawy w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Duraj-Nowakowa K. Muchacka B. (red.) WN WSP, Kraków 1998, s. 212.

¹¹ Bogdanowicz Z. *Zabawy i gry dydaktyczne dla przedszkoli*. WSiP, Warszawa, 1967

attitudes to work and learning, to other people and to oneself; b) games facilitating getting to know living and non-living nature – they teach intentional observation of the life of animals and plants by a child oneself and to watch the course of phenomena and processes in non-living nature¹².

In getting to know nature, a child applies various types and forms of didactic plays. With regard to the richness and differentiation of nature and its cognitive specifics, a special importance should be ascribed to explorative plays and exercises.

In an exploration game, children, want to comprehend an object or a phenomenon, by which Topińska understands a specific type of a mental work, reasoning in order to know “how it is” and not only to know what it is and to get various impressions¹³. Exploration games and plays, first of all, satisfy cognition and creation needs, enrich the scope of information and develop creativity. They teach collective action, based on joint planning and apt communication. By means of an exploration game, a child obtains various intellectual, emotional, and aesthetic experiences, satisfies his basic feelings related to the realisation of the need to act.

While playing an exploration game, cause-and-effect thinking develops and a child’s orientation in the surrounding world is improved. In such a game, a child “discovers” the mechanism of the world and acts like an explorer in order to answer a “question asked to the world”. Unconsciously, yet intuitively, a child finds a patten of acting which leads to a discovery¹⁴.

The aim of explorative plays is to discover the traits of nature objects and phenomena, unknown before and the cause-and-effect relationships between them; which, in effect, leads to creating normative attitudes and behaviours.

Plays and exercises are the manifestation of assimilation – a basic developmental process of children¹⁵, thus allowing for the inclusion of objects, events and situations into the existing cognitive structures. This consists in repeating the same activities – both simpler and more complex, which then lead to intentional and conscious actions.

¹² Hemmerling W. Zabawy w nauczaniu początkowy, WSiP, Warszawa, 1984.

¹³ Topińska Z. Kierowanie zabawą dziecka w przedszkolu a warunki jego aktywności. PZWSz, Warszawa, 1961, s. 56.

¹⁴ Topińska Z. Op. cit.

¹⁵ Piaget J. Mowa i myślenie dziecka. PWN, Warszawa.

Exploration and exercise games teach particular skills, make it possible to get to know the surrounding in order to teach children to act according to some specified principles in their adult life.

The empirical part of the paper contains the opinions of active nursery school teachers which concern the significance of explorative plays and exercises in child's getting to know nature reality which surrounds him.

In particular, the teachers' opinions concern the following:

- the role of the enumerated types of plays in shaping children's' thinking about nature,
- the use of the plays for the development of cognitive abilities,
- methodological and organisational functions of the examined types of plays.

The basis for the analysis was the material obtained in the answers of the nursery-school teachers in a questionnaire related to this subject and the results of the educational and didactic visits in a nursery school. The questions in the questionnaire were answered by 60 nursery school teachers with various work experiences (20 persons with 5-years experience; 20 persons with 6 – 10-years experience; 20 persons with more then 10-years experience). The observations of the classes with natural content concerned 25 educational and didactic forms form. This was the basis for empiric material illustrating the opinions of the respondents, illustrating the role of the games in getting to know nature by children in the nursery-school age.

The analysis of the obtained empiric material allowed to obtain the following interpretation of the results of the research.

The replies of the questionnaire respondents and the observations of the nature-related classes indicate that didactic games are one of basic forms and methods of work used in a nursery school irrespectively of the work experience of the examined teachers.

Didactic games are used in the nursery-school as one of the basic method of providing children with the knowledge of nature and shaping the cognitive abilities of the children of a particular age.

Also it was observed that the games increased the interest and curiosity of children in the explored topic, they influenced their discipline, motivated to work and gave them joy and satisfaction with the achieved results of their action. Moreover, a game form applied at nature classes increased the cognitive, emotional and behavioural activity of children and facilitated the development of creative dispositions and approaches.

The application of didactic games allowed to revise and systematise natural knowledge and increased the work speed and children's' involvement in the task and also facilitated the control and self-evaluation of the performed task.

The analysis of the observed educational and didactic classes with nature content allowed to observe that teachers more frequently use simple forms of didactic games i.e. crossword puzzles, jumping games, guessing games, lotteries, dominoes, rebuses, schematic drawings etc. However, more complex forms, giving more cognitive and educational possibilities, i.e. simulation games, brainstorming, staging, dramas and others were less frequently used.

With respect to the realisation of cognitive content, didactic games were most often used to get to know the problems of living and non-living nature, more seldom to get to know the social aspects.

Some basic limitations in the use of didactic games in the educational process of a nursery school are, in the opinion of the examined teachers, the shortages of the didactic equipment and a limited access to the literature on the subject.

To sum up, it may be said that the nursery school teachers properly estimate the role of didactic games in the process of getting to know nature by children. They recognize the need to use them most often both with respect to their teaching and educational values.

They see their significance in developing cognitive and emotional activity and in shaping the attitudes of children.

Let's emphasise one more time that a game is a specific form of learning: acquiring skills, especially with younger children who do not get information in a systematic way, but learn about the reality in an unintentional way in many everyday situations. Children spend much time playing and playing give the occasion to enlarge their experiences and to teach them to act effectively.

While playing a child improves the methods of thinking and acting which he already possesses, and develops his intellectual abilities and increases his knowledge about the surrounding world.

POZNAWANIE PRZYRODY PRZEZ DZIECI W TOKU ZABAW DYDAKTYCZNYCH

Dla rozwoju dziecka z psychologicznego punktu widzenia nie jest obojętne otoczenie, w którym ono przebywa i działa. Dlatego otoczenie przyrodnicze, które cechuje piękno, harmonia i prawda głęboko zapada w świadomość dziecka i zmienia jego psychikę.

Przyroda, jako przedmiot oddziaływań wychowawczych w przedszkolu jest uniwersalnym źródłem rozwijania osobowości dziecka. Z racji swej specyfiki merytorycznej i metodycznej umożliwia dziecku przeżywanie nowych doznań, wzbogacanie wiedzy o

otaczającym świecie i o samym sobie, sprzyja rozwojowi umysłowemu, emocjonalnemu, zaspokaja potrzeby biologiczne i rozwija zainteresowania.

Poznanie przyrody przez dziecko kształtuje w jego umyśle wyobrażenie realnego obrazu otaczającej rzeczywistości, ułatwia rozumienie jej złożoności i różnorodności, a jednocześnie jej jedności i współistnienia z człowiekiem. Obcowanie edukacyjne z przyrodą pozwala na rozumienie związków przyczynowo-skutkowych, przestrzennych, czasowych i funkcjonalnych, zachodzących w otaczającym dziecko świecie, kształtując jego myślenie i działanie. Realizacji tych celów służą metody czynnościowe, polegające na stymulowaniu różnorodnej aktywności dzieci, metody wymagające bezpośredniego kontaktu z otaczającą rzeczywistością przyrodniczą oraz metody organizujące działalność praktyczną dzieci. Traktowane w taki sposób gry i zabawy dydaktyczne stwarzając sytuacje problemowe pozwalają dzieciom na właściwą percepcję poznawanych treści, wyzwalają ich aktywność, dają możliwość różnorodnych przeżyć w kontaktach z otoczeniem przyrodniczym.

Zadaniem nauczyciela przedszkola jest organizowanie sytuacji wychowawczo-dydaktycznych umożliwiających poznanie, odkrywanie, przeżywanie, wartościowanie, racjonalizowanie przyrody przez aktywny i bezpośredni z nią kontakt, przede wszystkim o charakterze zabawowym. Zabawa w różnym okresie życia człowieka przybiera rozmaite formy, ustawicznie się zmienia i ewoluuje. W okresie dzieciństwa jest głównym rodzajem aktywności dziecka w zakresie poznawania przyrody (kontaktów z przyrodą).

Zabawy, jak twierdził Rousseau powinny być poznanie natury środowiska, a zabawki tym co spotykamy w przyrodzie: gałązki, kamyki, kwiaty. Dziecko w zabawie naśladuje czynności dorosłych, które zaobserwował w swoim najbliższym otoczeniu.

Zabawa jest wykonywana dla przyjemności, towarzyszy jej uczucie napięcia, radości i świadomości odmienności od zwyczajnego życia. Jej głównym zadaniem jest zmiana otaczającej rzeczywistości i uczenie się, w celu rozwoju osobowości dziecka.

Zabawa uczy dawać, brać, dzielić się, współpracować oraz podporządkowywać swoją osobowość w grupie. Zabawa jest jednym z czynników wychowania moralnego. To szczególnie typ działalności dziecka, kryjący w sobie jego stosunek do otaczającej przede wszystkim społecznej rzeczywistości i mający własną specyficzną treść i budowę –

szczególny przedmiot i motywy działania oraz szczególny system działalności. Już Szuman podkreślał społeczny charakter zabaw oraz ich znaczenie dla wszechstronnego rozwoju dziecka, twierdząc iż dzięki tej charakterystycznej i swoistej formie aktywności, jaką jest zabawa, dziecko uczy się i zdobywa doświadczenie. Dzięki zabawie dziecko może odtwarzać i przetwarzając treść swych doświadczeń w świecie realnym, przeżywać je na nowo i opracować, celem włączenia w organizujące się struktury symboliczne dla aktywności wewnątrz psychicznej.

W pedagogice przedszkolnej podzielono zabawy wg kierunków aktywności dziecka na samorzutne – podejmowane przez dzieci spontanicznie i zorganizowane opracowane, planowane i nadzorowane przez dorosłych. Do zabaw samorzutnych należą zabawy ruchowe, tematyczne, konstrukcyjne i badawcze. Zabawy zorganizowane to zabawy i ćwiczenia ruchowe, inscenizacyjne, prace konstrukcyjne wg wzoru oraz zabawy i gry dydaktyczne. W zabawie tematycznej wg Dynera dzieci w sposób ludyczny odtwarzają rzeczywistość otaczającego świata, a w szczególności działanie ludzi dorosłych, ich życie i stosunki społeczne. Tematu do zabaw dostarczają dzieciom doświadczenia i informacje zebrane w różnych sytuacjach i towarzyszące im emocje. Niezbędne w zabawie tematycznej rekwizyty i przybory stanowią miniaturowe wyobrażenia przedmiotów używanych przez ludzi w świecie realnym.

Szerokie zastosowanie w pedagogice przedszkolnej mają zabawy dydaktyczne, których celem jest rozwijanie zdolności poznawczych. Zabawy dydaktyczne służą doskonaleniu sprawności, poszerzaniu wiadomości, uczą koncentracji uwagi, ćwiczą pamięć i spostrzeganie. Za pośrednictwem zagadek, układanek, gier planszowych i zręcznościowych dziecko porządkuje dotychczasowe wiadomości i doskonali umiejętności zdobyte w innych rodzajach zabaw. Właściwie dobrane gry i zabawy dydaktyczne pełnią rolę czynnika stymulującego aktywność dzieci. Zadawanie pytań skłania ich do wypowiedzi na określony temat, a polecenia powodują wykonanie określonej czynności. Tak więc pobudzają one dzieci do logicznego myślenia i działania, utrwalając przy tym zdobyte wiadomości i umiejętności, dają możliwość rozwijania własnych zainteresowań i uzdolnień, uczą radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Kształcące walory zabaw dydaktycznych zależą od dopasowania każdej z nich do możliwości wykonawczych dziecka. Zabawa nie może być zbyt łatwa, bo niczego

nie nauczy, a szybko znudzi i nie może być zbyt trudna, bo szybko dziecko zniechęci. W tym przypadku pewnym rozwiązaniem są gry samodzielnie konstruowane przez dzieci, które dają możliwość tworzenia własnych zabaw i reguł. Tworzenie przez dziecko rozmaitych wariantów gry stanowi znakomity trening myślenia. Zabawy dydaktyczne wnoszą do rozwoju dziecka pozytywne wartości wychowawcze. Pozwalają zrozumieć pewne zjawiska przyrodnicze i społeczno-moralne. W trakcie gier i zabaw przyrodniczych dziecko bawi się, czynnie wypoczywa, uczy się, wychowuje i aktywizuje. Jednym słowem zaspokaja swoje naturalne, indywidualne potrzeby, ciekawość poznawczą, rozwija zainteresowania przyrodą i świadomość ekologiczną. Znaczącą formą aktywizowania myślenia wg S. Lipiny są zabawy dydaktyczne ze szczególnym uwzględnieniem zagadek. Rozwiązywanie zagadek jest zabawą, która systematycznie prowadzona rozwija i kształci umysł dziecka.

Zabawa dydaktyczna przebiega wg określonego wzoru opracowanego przez dorosłych i prowadzi z reguły do rozwiązania założonego zadania dydaktycznego, w celu rozwijania zdolności poznawczych dzieci. Zabawa dydaktyczna to wyższa forma zabawy, łączy się bowiem z określonymi treściami poznawczymi wyznaczonymi przez program wychowania przedszkolnego. Zabawa dydaktyczna rozwija następujące funkcje poznawcze: odbiór i interpretację danych zmysłowych, tworzenie jednostek poznawczych w postaci schematów, obrazów umysłowych, symboli i pojęć, operacji logicznych – rozumowania (umiejętności wyjaśniania) – samokontroli i samooceny dziecka. Równocześnie w procesie zabaw dydaktycznych dzieci w wieku przedszkolnym następuje ich rozwój społeczny. Ważną rolę odgrywa tu bowiem aspekt współpracy zespołowej, współdziałania i współzawodnictwa. Charakter wychowawczy zabaw dydaktycznych sprzyja kształtowaniu u dzieci postaw prospołecznych i proprzyrodniczych, stymuluje do właściwego zachowania i postępowania w określonych sytuacjach wychowawczych i życiowych wg uznawanych norm społecznych. Dziecięce zabawy przyrodnicze o charakterze dydaktycznym sprzyjają także uwalnianiu od napięć i lęków, które mogą dzieciom towarzyszyć w kontaktach edukacyjno-wychowawczych, co w efekcie zapobiega powstawaniu i pogłębianiu ewentualnych trudności w poznawaniu świata przyrody. Najogólniej gry i zabawy dydaktyczne można podzielić ze względu na przedmiot poznania – są to zabawy z gotowymi pomocami, zabawy typu „czarodziejski worek”, produkowane układanki, zabawy słowne: zagadki, rymy i inne oraz

ze względu na cel dydaktyczny, spełniający się w każdej zabawie Bogdanowicz wyróżniła cztery grupy zabaw: służące określaniu cech przedmiotów i ich położenia, utrwalające pojęcia i stosunki ilościowe, utrwalające wiadomości i korygujące mowę. Do zabaw ułatwiających zdobywanie spostrzeżeń i informacji o przyrodzie zalicza się: a) zabawy wyrabiające orientację poznawczą w najbliższym środowisku życia i pracy ludzi – służą one rozpoznawaniu i nazywaniu przedmiotów, czynności, zawodów, urzędów oraz kształtowaniu odpowiednich postaw do nauki i pracy, do innych ludzi i do samego siebie; b) zabawy ułatwiające poznanie przyrody ożywionej i nieożywionej – wdrażają one do celowego i samodzielnego obserwowania życia roślin i zwierząt oraz przebiegu zjawisk i procesów przyrody nieożywionej.

W poznawaniu przyrody przez dziecko stosuje się różne rodzaje i formy zabaw dydaktycznych. Ze względu na bogactwo i różnorodność przyrody i jej specyfikę poznawczą szczególną rolę odgrywają zabawy eksploracyjne i zabawy ćwiczeniowe.

W zabawie badawczej dzieci dążą do ogarnięcia przedmiotu lub zjawiska, przez które Topińska rozumie swoisty rodzaj pracy umysłowej, dociekanie by wiedzieć "jak to jest", a nie tylko wiedzieć, by doznawać także różnorodnych wrażeń. Zabawy badawcze przede wszystkim zaspokajają potrzeby poznawcze i twórcze, wzbogacają zakres wiadomości i rozwijają pomysłowość. Uczą zespołowego działania, opartego na wspólnym planowaniu i sprawnym porozumiewaniu się. Przez zabawę badawczą dziecko doznaje różnorodnych przeżyć intelektualnych, emocjonalnych i estetycznych, zaspokaja podstawowe uczucia związane z realizacją potrzeby działania. W czasie zabaw badawczych rozwija się myślenie przyczynowo-skutkowe, doskonali się orientacja dziecka w otaczającym świecie. W zabawie badawczej dziecko „odkrywa” mechanizm świata, zachowuje się jak badacz, by odpowiedzieć na zadane „światu pytanie”. Nieświadomie, intuicyjnie trafia na schemat działania, który doprowadza do odkrycia.

Celem zabaw eksploracyjnych jest odkrywanie nieznanych cech obiektów i zjawisk przyrodniczych oraz zachodzących między nimi związków przyczynowo-skutkowych, które w efekcie prowadzi do modelowania postaw i zachowań wobec przyrody i ludzi.

Zabawy-ćwiczenia są przejawem asymilacji, podstawowego procesu rozwojowego dzieci (J. Piaget), pozwalającego na włączanie obiektów, zdarzeń i sytuacji przyrodniczych w

istniejące struktury poznawcze. Polega na powtarzaniu tych samych czynności prostych i bardziej złożonych, prowadzących do działań celowych i świadomych.

Zabawy eksploracyjne i ćwiczeniowe kształcą określone umiejętności, umożliwiają poznawanie otoczenia, aby w przyszłości, w życiu dorosłym dzieci mogły postępować wg wyćwiczonych reguł.

Część empiryczna artykułu zawiera opinie czynnych nauczycieli przedszkoli, dotyczące znaczenia zabaw eksploracyjnych i ćwiczeniowych w poznawaniu przez dziecko otaczającej go rzeczywistości przyrodniczej.

W szczególności opinie nauczycieli dotyczą:

- roli wymienionych typów zabaw w kształtowaniu myślenia przyrodniczego dzieci;
- wykorzystania zabaw do rozwijania umiejętności poznawczych;
- funkcji metodycznych i organizacyjnych badanych typów zabaw.

Podstawą analizy stały się wypowiedzi ankietowanych nauczycieli przedszkoli na powyższy temat oraz wyniki hospitacji zajęć wychowawczo-dydaktycznych w przedszkolu. Na pytania zawarte w ankiecie wypowiedziało się 60 nauczycielek o różnym stażu pracy (20 osób o 5-letnim stażu; 20 osób o stażu 6 – 10 lat; 20 osób powyżej 10 lat pracy). Obserwacje zajęć o treściach przyrodniczych dotyczyły 25 form wychowawczo-dydaktycznych. Na tej podstawie zgromadzono materiał empiryczny ilustrujący opinie respondentów, ilustrujące rolę zabaw w poznawaniu przyrody przez dzieci w wieku przedszkolnym.

Analiza uzyskanego materiału empirycznego pozwoliła na następującą interpretację wyników badań. Odpowiedzi ankietowanych i obserwacje zajęć przyrodniczych wskazują, że zabawy dydaktyczne są jedną z podstawowych form i metod pracy stosowanych w przedszkolu, niezależnie od stażu pracy badanych nauczycielek. Zabawy dydaktyczne wykorzystywane są w pracy przedszkolnej jako jedna z podstawowych form i metod pracy do wyposażenia w wiedzę przyrodniczą i do kształtowania umiejętności poznawczych dzieci w interesującym nas wieku.

Zaobserwowano również, że zabawy zwiększały zaciekawienie i zainteresowanie dzieci poznawanym tematem, wpływały na ich zdyscyplinowanie, pozytywnie motywowały je do pracy, wzbudzały radość i zadowolenie z uzyskanego efektu działania. Ponadto forma

zabawowa stosowana na zajęciach przyrodniczych podnosiła aktywność poznawczą, emocjonalną i behawioralną dzieci, sprzyjała rozwijaniu dyspozycji i nastawień twórczych.

Zastosowanie zabaw dydaktycznych pozwoliło na lepsze uporządkowanie i usystematyzowanie wiedzy przyrodniczej, zwiększało tempo pracy i zaangażowanie w realizację wykonywanego zadania oraz ułatwiło kontrolę i samoocenę wykonanej przez dzieci pracy.

Analiza obserwowanych zajęć wychowawczo-dydaktycznych o treściach przyrodniczych pozwoliła stwierdzić, iż nauczycielki najczęściej wykorzystują proste formy zabaw dydaktycznych, tj. krzyżówki, przeskakiwanki, zagadki, loteryjki, domina, rebusy, płataninki itp. Natomiast bardziej złożone formy, dające większe możliwości poznawcze i wychowawcze tj. gry symulacyjne, burza mózgów, inscenizacje, dramy i inne stosowane były rzadziej. W odniesieniu do realizacji treści programowych gry dydaktyczne wykorzystywano najczęściej do poznania zagadnień z przyrody ożywionej i nieożywionej, rzadziej do poznania zagadnień społecznych.

Podstawowymi ograniczeniami w zakresie stosowania zabaw dydaktycznych w procesie wychowawczo-dydaktycznym przedszkola w opinii badanych nauczycielek są braki w wyposażeniu placówek przedszkolnych w odpowiednie środki dydaktyczne i stosunkowo mała dostępność do literatury przedmiotu.

Reasumując, można powiedzieć, iż nauczyciele przedszkolni właściwie oceniają rolę zabaw dydaktycznych w procesie poznawania przyrody przez dzieci. Uznają potrzebę ich częstego stosowania zarówno ze względu na ich walory dydaktyczne, jak i wychowawcze. Dostrzegają ich wartość w rozwijaniu aktywności poznawczej i emocjonalnej oraz w kształtowaniu oczekiwanych postaw dzieci.

Podkreślmy raz jeszcze, że zabawa jest swoistą formą uczenia się: zdobywania wiadomości, umiejętności i sprawności, zwłaszcza u dzieci młodszych, które nie zdobywają jeszcze informacji o świecie w sposób systematyczny, lecz poznają rzeczywistość w sposób niezamierzony, mimowolny w rozmaitych sytuacjach życia codziennego. Dzieci spędzają wiele czasu na zabawie i ona właśnie stwarza okazję ku temu, by poszerzać krąg doświadczeń, żeby nauczyć się celowo i skutecznie działać. Podczas zabawy dziecko utrwala

i doskonali przyswojone już sposoby myślenia i działania, a ponadto rozwija swe możliwości umysłowe, wzbogaca zasób wiedzy o otoczeniu.